

* ZPRÁVY - KRONIKA *

Životní jubileum přední české slavistky

20. srpna 1999 se dožila významného životního jubilea naše přední slavistka doc. PhDr. Helena Běličová, DrSc. (roz. Křížková).

Narodila se v r. 1929 v obci Lípy u Třebčína (okres Olomouc). Absolvovala učitelský ústav v Olomouci a v letech 1947–51 studovala na Filozofické fakultě Palackého univerzity češtinu a ruštinu. V r. 1952 získala titul PhDr. a stala se jednou z prvních vědeckých aspirantek v oboru ruský jazyk. Po ukončení interní aspirantury (1955) u prof. dr. A. V. Isačenka v Bratislavě nastoupila jako asistentka na katedru slovanské filologie tehdejší Vysoké školy pedagogické v Olomouci (po r. 1958 změněné zpět na Filozofickou fakultu UP), kde pak působila jako odborná asistentka, od r. 1958 kandidátka filologických věd a od r. 1960 už jako docentka (patrně nejmladší docentka-rusistka v ČSR). Vyučovala historickou gramatiku, morfologii a lexikologii. V r. 1962 však odešla do akademického ústavu cizích jazyků v Praze (jeho název se několikrát změnil), kde působila jako samostatná vědecká pracovnice s různými služebními funkcemi, od r. 1983 jako doktorka filologických věd. Ani po odchodu do důchodu v r. 1991 nepřestala vědecky pracovat a publikovat, i když se už nezúčastňuje konferencí apod. V posledních letech externě vyučuje na katedře slavistiky FF UK. Byla provdána za univ. prof. Jaromíra Běliče.

Helena Běličová-Křížková zasvětila celý svůj dosavadní život rozvoji rusistiky a slovanské jazykovědy. Svou pílí, cílevědomostí a talentem se vypracovala mezi nejproduktivnější a nejuznávanější české jazykovědné rusisty a navíc (na rozdíl od většiny ostatních kolegů specializujících se úzce jen na ruštinu v porovnávání s češtinou, resp. slovenštinou) se zabývala soustavně a do hloubky i ostatními slovanskými jazyky, a to zejména ve druhé polovině své badatelské činnosti, takže je dnes (nejen u nás, ale vůbec ve střední Evropě) jedním z mála skutečných „all-round“ slavistů, kteří se zabývají současnými spisovnými jazyky (vedle ní snad patřil do této kategorie jedině ještě profesor R. Mrázek).

Rejstřík badatelských témat jubilanťky je velmi široký a množství jejích publikací opravdu imponující. Co do počtu uveřejněných článků a zejm. knižních publikací má mezi českými rusisty-lingvisty rekordní bilanci.

Na začátku své vědecké dráhy byla orientována na diachronní oblast. Tématem její kandidátské disertace, přepracované pak do knižní podoby jako habilitační spis, byl

„*Vývoj opisného futura v jazycích slovanských, zej. v ruštině*“ (Praha 1961). Zde patrně již tkví kořeny jejího tónu k širšímu slavistickému pohledu na určité jazykové jevy. Od bádání v diachronní oblasti však záhy přešla k problematice synchronní, a to nejprve v oblasti morfologické (zejm. v otázkách slovesného vidu a času, postupně však řešila formální i funkční stránku mnoha dalších morfologických jevů – adjektiva, zájmena, předložky, pády substantiv atd.), dostávala se k fungování morfologických jednotek ve větách, tedy do oblasti morfo-syntaxe a nakonec se zabývala mnoha otázkami struktury a sémantiky věty, větnými členy, modalitou i problémy souvětí, např. časovými větami, vztaznými větami atd. Výsledky svého zkoumání publikovala ve formě důkladných statí v časopisech a sbornících domácích i zahraničních (obvykle v nejpřestížnějších periodikách) a také v knižních monografiích, který má na svém kontě asi nejvíce ze svých kolegů. Všechny její studie jsou opřeny o množství průkazného jazykového materiálu, získaného vlastní excerpací i přejatého ze spolehlivých pramenů, a mají vždy vysokou teoretickou úroveň; odhalují nově podstatu jevů, uvádějí je do systémových souvislostí a tím přispívají k poznatkům obecně lingvistickým. Svými konfrontačními rusko-českými pracemi obohatila H. Běličová i naši bohemistiku a její vývody jsou přijímány do obecnějazykovědných charakteristik. Závěry, k nimž docházela při popisu jevů ruského jazyka pro českého studenta, byly jako velmi hodnotné přijímány i předními ruskými rusisty, např. N. Ju. Švedovovou, A. V. Bondarkem aj. Velmi dobrý ohlas měly vždy její studie mezi polskými rusisty i polonisty. Má reoné také mezi slavisty německými (zejm. v bývalé NDR. Heslo s jejím jménem najdeme také v bibliografickém slovníku „*Kto jest kto v sovremennoj rusistike*“ (Helsinki – Moskva 1994).

Není zde prostor pro uvedení konkrétních názvů ani těch nejdůležitějších jejích článků (jsou jich desítky a desítky). Uvedeme jen její práce publikované v kolektivních knižních dílech a v samostatných monografiích:

Kromě výše zmíněné knihy o slovanském futuru je nutno uvést její autorský podíl na velké pražské vědecké mluvnici ruštiny – *Russkaja grammatika* (1979), která byla výstupem z mnohaleté práce kolektivu pracoviště v Akademii věd, v němž od r. 1962 pracovala. V 1. díle RG zpracovala kapitoly o systému stupňování a o zájmenných slovech, pro 2. díl (Syntax) napsala skoro 620 §§ o základních syntaktických pojmech a o jednoduché ruské větě; oddíl o ruském souvětí zpracovala spoluautorka tohoto svazku Vilma Barnetová. Další její knižní publikací byla monografie *Sémantická struktura věty a kategorie pádu. Příspěvek k porovnávací syntaxi ruské a české věty*. (Praha, Academia 1982), což byl podklad pro získání vědecké hodnosti DrSc., a hned o rok později vyšla (jako svazek *Linguistica V* v ÚJČ) její monografie *Modální báze jednoduché věty a souvětí. K porovnávací syntaxi češtiny a ruštiny*. Další knihy H. Běličové jsou už v celém rozsahu slavistické, týkají se všech slovanských jazyků. V r. 1990 vyšla v nakl. Academia kniha *Slovanské souvětí*, v níž má H. Běličová autorský podíl ve většině oddílů (I., II.1, II. 3, II.4), zatím co druhý autor – Jan Sedláček napsal oddíl II.2 a rejstřík. V r. 1996 pak vyšla (v nakl. Euroslavica) kniha *Slovanská věta*, v níž je Běličová autorkou 1. oddílu *Věta a její struktura* (kolem 170 s.) a druhá autorka. Ludmila Uhlířová je autorkou oddílu 2. *Aktuální členění, Slovosled* a 3. *Určenost nominální skupiny* (kolem 100 s.) Poslední, samostatnou monografií H. Běličové je její

Nástin porovnávací morfologie spisovných jazyků slovanských (nakl. Univerzity Karlovy 1998). Zde je v 1. části podán diferenční popis jednotlivých morfologických kategorií ohebných slovních druhů a ve 2. polovině knihy jsou přehledné tabulky deklinační a konjugační paradigmaticky všech současných spisovných slovanských jazyků v pořadí: čeština, slovenština, bulharština, chorvatština, srbština, lužická srbština, makedonština, polština, ruština, slovinština a ukrajinština. Cenná zde je i obsáhlá výběrová bibliografie rozříděná podle jednotlivých slovních druhů.

Všechny slavistické práce H. Běličové se vyznačují bohatstvím spolehlivého jazykového materiálu, který získala buď z gramatik, slovníků nebo svou vlastní excerpci textů; navíc byla správnost jazykového materiálu ověřena filology – nositeli daného slovanského jazyka. Poctivost a přesnost jazykových dat zkoumaných lingvisticky je vůbec příznačným rysem této badatelky. Nikdy však nejde o práce jen materiálové, dominantní u ní je vždy systémový a strukturní výklad pozorovaných jednotek, jejich fungování v primární i sekundární funkci.

H. Běličová má za sebou také rozsáhlou a záslužnou práci redaktorskou a organizační jako členka redakcí *Čs. rusistika*, *Slavia*, jako redaktorka sborníků ústavních, posuzovatelka jiných knih, např. *Ruské morfologie* (V. Hrábě a kol.), členka komisí pro obhajoby CSc. a DrSc. aj. Přehlížíme-li celé dosavadní dílo H. Běličové, nemůžeme než vyslovit nad ním obdiv, hlubokou úctu, uznání a vděčnost za všechno, co vykonala pro naši slavistiku a rusistiku.

U příležitosti jejího životního jubilea jí přejeme (jménem svým a jménem dalších kolegů, kteří ji znají), aby mohla ještě další roky ve zdraví předávat své bohaté znalosti a zkušenosti mladší generaci a aby se s uspokojením věnovala svým zálibám – skalničkářství, turistice a pobytu v přírodě.

Rudolf Zimek

Životní výročí profesora Jiřího Jiráčka

Dne 2. prosince 1999 oslavil své pětasedmdesáté narozeniny em. profesor Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a dlouholetý vedoucí její katedry ruského jazyka PhDr. Jiří Jiráček, DrSc. Jubilant se narodil v Praze, ale své mládí prožil v jižních Čechách. V roce 1943 maturoval na třeboňském gymnáziu. Po osvobození se zapsal na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity, kde v roce 1949 absolvoval studium oboru ruština-angličtina. V roce 1956, po několikaletém působení na středních školách, přešel na brněnskou univerzitu, a to nejprve na katedru jazyků Lékařské fakulty a odtud v roce 1963 na fakultu Filozofickou. Jeho trvalým pracovištěm se stala katedra ruského jazyka, kde získal docenturu (1973), doktorát věd (1980), profesuru (1981) a v roce 1981 byl jmenován jejím vedoucím. Zde působil až do svého odchodu do důchodu.

Jubilant byl vědecky činný hlavně v oblasti ruské lexikologie a slovo tvorby se zvláštním zřetelem k internacionálnímu lexiku a dále v oblasti ruské morfologie. Na formování jeho lingvistické orientace měla vliv jeho počáteční činnost na Lékařské fakultě. Soustředil se především na průzkum otázek terminologických v porovnávacím